

Research Paper

The Effectiveness of Urban Tourism on Business Sustainability (Case Study: Zabol City)

Mehdi Mobasheri *¹

¹ Ph.D. Department of Geography and Urban Planning, Islamic Azad University, Zahedan Branch, Zahedan, Iran. (mobasherimehdi90@gmail.com)

© The Author(s)

Publisher: University of Mazandaran

10.22080/TMHR.2024.26938.1008

Keywords:

Urban tourism,
Sustainability,
Businesses, Zabol city

Received:

December 30, 2023

Received in revised:

January 15, 2024

Accepted:

January 24, 2024

Available online:

February 20, 2024

Abstract

Context and Purpose: The city of Zabol, having historical, cultural, and human tourism assets, is considered one of the important tourism areas of the country. Some of the activists in the field of tourism are employed in various businesses and the historical and human strength of the city of Zabol has turned it into an urban tourism destination. In this regard, the aim of the current research is to investigate the effectiveness of urban tourism on business sustainability in Zabol city.

Design/methodology/approach: The current study is descriptive-analytical and practical in terms of the type of research and purpose. The research data was analyzed using SPSS software, and finally, to rank each of the stabilization components, combined models (F-ARAS + F-COPRAS) were used.

Findings: The results showed that the status of micro business sustainability components (employment generation, empowerment, compatibility with the environment) with the average value obtained above the average number (3) was evaluated as favorable, and there is a significant and positive relationship at a significance level of less than 0.05 between these three components and urban tourism. To check the stability of each business, Post Hoc and Tukey HSD tests were used and results showed that the changes in the businesses caused by urban tourism with a value of 3.55 are the highest. Finally, the results of the ranking showed that empowerment components with a value of 71.76, job creation with a value of 71.55, and compatibility with the environment with a value of 71.41, have the highest and the lowest influence on urban tourism, respectively.

Conclusion: The development of tourism in Zabol has led to economic growth and job creation. With the arrival of tourists, the final demand for tourism products in this region has increased and tourism sectors have also increased to respond to this demand for labor, and the reduction of seasonal unemployment caused by drought is effective in reducing unemployment for young people.

Originality/value: The innovation of the research is that a small amount of research has been done in the area of the effectiveness of urban tourism in stabilizing businesses in general and in the city of Zabol in particular, and this research can be considered one of the initial steps in this field.

*Corresponding Author: Mehdi Mobasheri
Address: Islamic Azad University, Zahedan Branch,
Zahedan, Iran.

Email: mobasherimehdi90@gmail.com
Tel: 09195495435

Extended Abstract

1. Introduction

The city of Zabol, having historical, cultural, and human tourism assets, is considered one of the important tourism areas of the country. Some of the activists in the field of tourism are employed in various businesses and the historical and human strength of the city of Zabol has turned it into an urban tourism destination. The importance of tourism in Zabol city is due to the fact that despite the numerous droughts and water stress, many businesses related to agriculture and animal husbandry have gone to the stage of collapse. For this purpose, it is necessary to carry out logical and realistic planning to solve the economic problems of the urban society of Zabol and implement effective strategies in the development of tourism businesses. Therefore, the purpose of the research is to investigate the effectiveness of urban tourism and the sustainability of businesses in the city of Zabol, and the main question of the research is in the framework of the effectiveness and place of tourism in the sustainability of businesses.

2. Research Methodology

The current research is descriptive-analytical and practical in terms of the type of research and purpose. The method of collecting information was based on documentary methods (library) and field studies. Since the purpose of this research is to investigate the effectiveness of urban tourism in the sustainability of businesses in Zabol city, the required information was collected by completing a questionnaire. The statistical population of this study included all small and medium businesses in the tourism sector in the city of Zabol

active at the time of the research. Based on this, available sampling was used, and finally, 78 people were selected. After collecting the required information through the questionnaire, the research data was analyzed using statistical tests using SPSS software and finally, to rank each of the sustainability components, combined models (F-ARAS + F-COPRAS) were used.

3. Research Findings

The results showed that the status of micro business sustainability components (employment generation, empowerment, compatibility with the environment) with the average value obtained above the average number (3) was evaluated as favorable, and there was a significant and positive relationship at a significance level of less than 0.05 between these three components and urban tourism. Further, to check the stability of each business, Post Hoc and Tukey HSD tests were used. The results showed that the business developments caused by urban tourism include hotels with a value of 3.55 at the average level, canteens with a value of 3.47, restaurants and coffee shops, and guest houses with a value of 3.43, eco-tourism accommodations with a value of 3.40, travel agencies with a value of 3.35, and transportation with a value of 3.31, which have the highest and lowest amount, respectively. Finally, the results of the ranking showed that empowerment components with a value of 71.76, job creation with a value of 71.55, and compatibility with the environment with a value of 71.41, have the highest and the lowest influence on urban tourism, respectively.

4. Conclusion

The development of tourism in Zabol has led to economic growth and job creation.

With the arrival of tourists, the final region has increased and tourism sectors have also improved to respond to this demand for labor, and the reduction of seasonal unemployment caused by drought is effective in reducing unemployment for young people.

Funding

There is no funding support.

demand for tourism products in this

Authors' Contribution

First author: 100%.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

پژوهشی

اثربخشی گردشگری شهری بر پایداری کسب و کارها (مورد مطالعه: شهر زابل)

مهدی مباحشری*^۱ ^۱ دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان، زاهدان، ایران. (mobasherimehdi90@gmail.com)

ناشر: دانشگاه مازندران

© نویسنده‌گان

10.22080/TMHR.2024.26938.1008

چکیده

زمینه و هدف: شهر زابل با داشتن سرمایه‌های گردشگری تاریخی، فرهنگی و انسانی از مناطق مهم گردشگری کشور به‌شمار می‌رود و برخی از فعالان عرصه گردشگری در قالب گونه‌های متعدد، در کسب‌وکارهای مختلف اشتغال دارند و توان تاریخی و انسانی این شهر را به مقصد گردشگری شهری تبدیل کرده‌اند. در این راستا، هدف پژوهش حاضر اثربخشی گردشگری شهری بر پایداری کسب‌وکارها در شهر زابل است.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر بر حسب نوع روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از لحاظ هدف، کاربردی است. داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و به منظور رتبه‌بندی هر یک از مؤلفه‌های پایداری از مدل‌های ترکیبی (F-ARAS + F-COPRAS) استفاده شده است.

یافته‌ها: نتایج نشان داد، وضعیت مؤلفه‌های پایداری کسب‌وکارهای خرد (اشتغال‌زایی، توانمندسازی، تناسب با محیط زیست) با مقدار میانگین به‌دست‌آمده بالاتر از حد متوسط عدد (۳)، مطلوب ارزیابی شد، و بین این ۳ مؤلفه و گردشگری شهری در سطح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵، ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد. نتایج آزمون‌های تعقیبی (Post Hoc) و (Tukey HSD)، جهت بررسی وضعیت پایداری هر یک از کسب‌وکارها نشان داد، تحولات کسب‌وکارها ناشی از گردشگری شهری با مقدار ۳/۵۵ بیشترین میزان را به خود اختصاص داد. در نهایت نتایج رتبه‌بندی نشان داد، مؤلفه‌های توانمندسازی با مقدار ۷۱/۷۶، اشتغال‌زایی با مقدار ۷۱/۵۵، تناسب با محیط‌زیست با مقدار ۷۱/۴۱، بیشترین و کم‌ترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری شهری به خود اختصاص داده‌اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات: توسعه گردشگری در شهر زابل توانسته منجر به رشد اقتصادی و اشتغال‌زایی شده است. با ورود گردشگران، تقاضای نهایی برای محصولات گردشگری این منطقه افزایش یافته و بخش‌های گردشگری برای پاسخ به این تقاضا برای نیروی کار نیز افزایش یافته است و در کاهش بیکاری برای جوانان، کاهش بیکاری فصلی ناشی از خشک‌سالی تأثیرگذار است.

نوآوری و اصالت: نوآوری پژوهش این است که تحقیقات کمی در حوزه اثربخشی گردشگری شهری در پایداری کسب‌وکارها به‌طور عام و در شهر زابل به‌طور خاص انجام شده و این تحقیق می‌تواند جزء گام‌های اولیه در این حوزه قلمداد شود.

کلیدواژه‌ها:

گردشگری شهری؛ پایداری؛ کسب‌وکارها؛ شهر زابل.

تاریخ دریافت:

۹ دی ۱۴۰۲

تاریخ دریافت اصلاحات:

۲۵ دی ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۴ بهمن ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۱ اسفند ۱۴۰۲

* نویسنده مسئول: مهدی مباحشری

آدرس: دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان، زاهدان، ایران

ایمیل: mobasherimehdi90@gmail.com

تلفن: ۰۹۱۹۵۴۹۵۴۳۵

۱ مقدمه

که با بالاترین میزان ارزش افزوده را به صورت مستقیم و غیرمستقیم ایجاد می‌کند و سایر فعالیت‌های اقتصادی و فرهنگی را تحت تأثیر قرار دهد (Wood et al, ۲۰۱۸). در واقع، گردشگری مشاغل جدید فراوانی را در سراسر جهان پدید آورده است. بنابراین، سازمان ملل متحد آن را ابزاری برای جنگ با فقر در نظر گرفته است. آنکتاد و سازمان جهانی گردشگری، برنامه گردشگری پایدار را برای رفع فقر آغاز کرده‌اند و گردشگری در دستیابی به اهداف توسعه هزاره تأثیر بسیاری داشته است (WTO, ۲۰۰۵). در این راستا، رشد صنعت گردشگری تأثیر بسزایی در ایجاد فرصت‌های شغلی، تولید، کسب درآمد و تحریک اقتصاد ملی و بین‌المللی داشته است، به طوری که نزدیک به (۱۰۰) نوع شغل به صورت مستقل با صنعت گردشگری ارتباط مستقیم دارند (حیدری چپانه، ۱۳۹۳). ضریب تکاثر اشتغال در این صنعت بالاترین ضریب است. چنانچه به ازای ایجاد هر شغل مستقیم گاه تا هفت شغل غیرمستقیم ایجاد می‌کند (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۰). در این بین، یکی از مهم‌ترین فضاهایی که گردشگران از آن بازدید و در آن اقامت می‌کنند، فضاهای شهری است. گردشگری در این فضاها زمانی (Butler, ۲۰۰۰: ۲۹). به توسعه پایدار شهری منجر می‌شود که امکانات و خدمات رفاهی و فعالیت‌های کسب‌وکار گردشگری مد نظر قرار گیرد. کسب‌وکارهای کوچک و فعالیت‌های کارآفرینانه یکی از ویژگی‌های برجسته گردشگری در مناطق گوناگون به‌ویژه در شهرها به‌شمار می‌رود. در این راستا، در چند دهه اخیر، فعالان عرصه توریسم در مناطق گردشگری به ارائه ایده‌های نوین و خلاقانه در حوزه‌های متعدد گردشگری شهری، به راه‌اندازی و اشاعه کسب‌وکارهای جدید و اشتغال نوین اقدام کردند. خروجی این فعالیت‌های کارآفرینانه، توسعه مشارکت و سرمایه‌گذاری‌های بومی و محلی به کسب‌وکارهای گردشگری و تشکیل شبکه‌ها و خوشه‌های کسب‌وکار گردشگری در یک مقصد گردشگری شهری بوده است. بر اساس این، مجموعه‌ای از کسب‌وکارهای گردشگری در یک

پایداری شامل پویایی، فرآیند تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی استراتژیک و همکاری جمعی به سمت جامعه جهانی پیش‌بینی شده است و پایداری کسب‌وکار به معنای گسترش دیدگاه ذی‌نفعان و شامل ارزش‌های اجتماعی و زیست‌محیطی می‌شود (اکبری آرباطان و همکاران، ۱۴۰۰). بسیاری از کسب‌وکارها پایداری را در نتیجه عوامل مختلف خارجی و داخلی، با درجات مختلف تأثیر پذیرفته‌اند (۱۴: ۲۰۱۶، Vatamanescu et al). یکی از عوامل داخلی که اغلب در این رابطه ذکر شده است، نیاز به کاهش هزینه‌های عملیاتی از طریق کاهش مصرف منابع است (Berg et al, ۲۰۱۵, Álvarez & ۳۶: ۲۰۱۶، Del Río Rama). کسب‌وکارها به دلیل نیاز به اجتناب از آسیب‌پذیری‌ها و بحران‌ها، استراتژی‌ها و یا شیوه‌های پایداری را به روشی مکمل با هدف کاهش هزینه برای افزایش کارایی و بهبود مدل کسب‌وکار خود اتخاذ می‌کنند (Alsayegh et al, ۲۰۲۰)، به دلیل نیاز به اجتناب از آسیب‌پذیری و بحران‌ها (Pinzarú et al, ۲۰۲۲)، و وجود ظرفیت‌ها و قابلیت‌های نوآوری که پایداری را ارتقا می‌دهند (Rauter et al, ۲۰۱۹)، بسته به زمینه فعالیت، اتخاذ پایداری در کسب‌وکار راهی برای کاهش و سنجش ریسک است (Pinzarú et al, ۲۰۲۲). در این راستا، یکی از جنبه‌هایی که مبنای پایداری کسب‌وکارها قرار می‌گیرد، گردشگری است.

صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از متنوع‌ترین و بزرگ‌ترین صنایع در جهان، مهم‌ترین منبع درآمد و ایجاد فرصت‌های شغلی برای بسیاری از کشورهای دنیا است. این صنعت که از آن به‌عنوان موتور توسعه اقتصاد نیز نام برده می‌شود، به علت اهمیتی که از نظر اقتصادی و اجتماعی دارد، مورد توجه خاص بسیاری از دولت‌ها قرار گرفته است (Kawaf & Tagg, ۲۰۱۷). صنعت گردشگری به واسطه گستردگی کسب‌وکارهای درون‌زای خویش، یکی از پایه‌های اصلی و استوار اقتصاد جهان و از جمله صنایع مهم با رشد سریع در توسعه اقتصادی جهان

بین عوامل مؤثر بر موفقیت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، حمایت‌های همه‌جانبه دولت به‌عنوان کلیدی‌ترین عامل مؤثر بر موفقیت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در شهر کرمانشاه شناخته شده است. حیدری و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، «چالش‌های بین‌المللی کسب‌وکارهای گردشگری کشاورزی در ایران»، به این نتایج دست یافتند، دو گروه چالش به صورت مستقیم و غیرمستقیم در بین‌المللی‌سازی کسب‌وکارهای گردشگری کشاورزی وجود دارد که شامل نبود شناخت، فقدان آموزش، قوانین و مقررات، چالش‌های اختصاصی، راهبردی، ضعف در بازاریابی، شرایط فرهنگی-سیاسی و مشکلات تورهاست. لوفان (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، «اثربخشی توسعه پایدار صنعت گردشگری بر رویکرد توسعه کارآفرینی پایدار»، به این نتایج دست یافتند، با رونق گردشگری صنایع و کسب‌وکارهای مرتبط با این صنعت، رویکرد کارآفرینی توسعه می‌یابد و آن‌ها نیز به نیروی انسانی بیشتری نیازمند می‌شوند. مزیت نسبی رقابتی در این صنعت به هنگام رونق باعث می‌گردد که شرکت‌ها و سازمان‌های جدیدی به عرصه این صنعت افزوده شوند و در نتیجه به اشتغال افراد بیشتری نیاز خواهد داشت و باعث ارتقای رویکرد کارآفرینی پایدار می‌گردد. طیبی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، «طراحی و تبیین الگوی کسب‌وکارهای گردشگری با رویکرد توسعه پایدار»، به این نتایج دست یافتند، فضای کسب‌وکار، اقتضات بازار اختصاصی، ویژگی‌های واحد کسب‌وکار، شناخت مشتری، ارزش پیشنهادی به مشتری، و موفقیت کسب‌وکار گردشگری با رویکرد توسعه پایدار به‌عنوان عوامل کلیدی اثرگذار بر مدل کسب‌وکار معرفی شدند. اکبری آرباطان و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان «شناسایی پیشایندهای تاب‌آوری رو به جلوی کسب‌وکارهای گردشگری در شرایط تحریم اقتصادی»، به این نتایج دست یافتند، ۷ مضمون اصلی شامل حفاظت زیست‌محیطی برای توسعه گردشگری، توسعه تعاملات اجتماعی با گردشگران، توسعه توان مالی-

مقصد شبکه‌ای از کسب‌وکارها را تشکیل می‌دهند (آردیان و همکاران، ۱۴۰۰). این نوع از کسب‌وکارها در اقتصاد کشورها به‌ویژه در رشد و توسعه مقصدهای گردشگری تأثیر مهمی می‌گذارند (Bramwel & Lane, ۲۰۰۰:۱).

در این بین، شهر زابل با داشتن سرمایه‌های گردشگری تاریخی، فرهنگی و انسانی از مناطق مهم گردشگری کشور به‌شمار می‌رود و برخی از فعالان عرصه گردشگری در قالب گونه‌های متعدد، در کسب‌وکارهای مختلف اشتغال دارند و توان تاریخی و انسانی شهر زابل را به مقصد گردشگری شهری تبدیل کرده‌اند. اهمیت گردشگری شهر زابل از آن روی است که با وجود خشک‌سالی‌های متعدد و تنش بی‌آبی، بسیاری از کسب‌وکارهای مربوط به کشاورزی و دام‌داری به مرحله فروپاشی پیش رفته است. برای این منظور ضروری است به منظور حل مشکلات اقتصادی جامعه شهری زابل و راهبردهای مؤثر در توسعه کسب‌وکارهای گردشگری، برنامه-ریزی منطقی و واقع‌گرایانه انجام شود. در این بین، هدف اصلی پژوهش حاضر، اثربخشی گردشگری شهری و پایداری کسب‌وکارها در شهر زابل است و پرسش اصلی پژوهش در چارچوب میزان اثربخشی و جایگاه گردشگری در پایداری کسب‌وکارها است.

در این بین، مطالعات متعددی در راستای موضوع پژوهش انجام شده است که به اختصار به چند مورد از آن‌ها اشاره شده است: کریمیان بستانی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان، «تحلیل عوامل مؤثر در پایداری کسب‌وکارهای خرد سکونتگاه‌های غیررسمی (مورد مطالعه: محله شیرآباد زاهدان)»، به این نتایج دست یافتند که ۴۴ رمز در پایداری کسب‌وکارهای خرد در چهار مقوله اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی، برون-سازمانی، درون‌سازمانی، سرمایه اجتماعی و سپرده-گذاری در سرمایه‌گذاری، جای گرفته است. حسین-پور و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، «طراحی الگوی عوامل مؤثر بر موفقیت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط با استفاده از رویکرد تفسیری ساختاری» به این نتایج دست یافتند، از

پشتیبانی ضعیف دولت از کسب‌وکار می‌باشد و آموزش و پشتیبانی کارآمد در مسائلی مانند سیستم گزارشگری مالی، بازاریابی و ارتقای خرید و فروش، روابط مشتری با مدیران شرکت‌های کوچک و متوسط مقیاس می‌تواند راه‌گشا باشد.

در ادبیات غرب کلمه‌های گوناگونی در معنای کسب‌وکار به کار می‌رود که سه واژه مهم آن عبارت است از: Commerce, Trade, Business. کلمه Commerce این گونه معنا شده است: نظام اقتصادی است که شکل‌دهنده محیطی برای Business است. این نظام شامل نظام‌های قانونی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و تکنولوژیکی است که در هر کشوری در حال فعالیت هستند. در معنای Business باید گفت که کسب‌وکار، سازمانی است که درگیر معامله کالا یا خدمات یا هر دوی آن با مصرف‌کنندگان است (سولیوان، ۲۰۰۳، ۲۹). یکی از لغت‌نامه‌های موجود در حوزه کسب‌وکار، کلمه Trade را این گونه معنا کرده است: فعالیت فروش کالا و خدمات به منظور سودآوردن خریدن یا فروختن در بازار (دیکشنری کسب‌وکار، ۱۹۹۶، ۵۰۳). به نظر می‌رسد که معمای کلمه Trade بسیار به معنای کلمه بیع نزدیک است. در پژوهش حاضر، معنای مد نظر از کلمه کسب‌وکار، کلی‌ترین معنای آن است: یعنی تمام فعالیت‌هایی که انسان به منظور کسب سود در جهت تأمین نیازهای مادی خود انجام می‌دهد. بنابراین، کسب‌وکار فعالیت‌هایی است که فرد تحت عنوان کارمند در سازمانی بزرگ یا کوچک انجام می‌دهد یا اقداماتی است که وی در قالب فعالیت‌های اقتصادی خرد بدان می‌پردازد (مسعودی‌پور، ۱۳۹۵).

پایدارسازی کسب‌وکارها در مسیر توسعه پایدار منجر به بازی برد-برد برای صاحبان کسب‌وکار از یک سو و جامعه و محیط زیست از سوی دیگر می‌شود (Parrish, ۲۰۱۰). در واقع پایدارسازی کسب‌وکار، دستیابی استراتژیک و تلفیق اهداف اجتماعی، محیطی و اقتصادی کسب‌وکار از طریق هماهنگی

اقتصادی در جذب گردشگری، توسعه توان رقابتی در مقایسه با دیگر کشورهای گردشگرپذیر، ظرفیت‌سازی نهادی در خصوص جذب گردشگر، مدیریت فرآیندهای مرتبط با گردشگری و توسعه قابلیت‌های انسانی در ارائه خدمات گردشگری و با ۲۱ مضمون سازمان‌دهنده و ۱۲۷ مضمون پایه منجر شد.

هاویرنیکووا و کوردوس^۱ (۲۰۱۹)، در پژوهشی تحت عنوان «ریسک‌های انتخاب‌شده توسط کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در ارتباط با پایداری کارآفرینی در صورت مشارکت با همکاری خوشه‌ای»، به این نتیجه دست یافتند که بیشترین خطراتی که پایداری کسب‌وکار را تهدید می‌کند، مواردی از جمله خطرات بازار، خطرات ارتباط، خطرات منابع مشترک، خطرات عملیاتی و خطرات شایستگی را شامل می‌شود و طبق ارزیابی نهایی خطر رقابت مهم‌ترین شاخص خطر است. اینتانون و همکاران^۲ (۲۰۱۹)، در پژوهشی تحت عنوان «عوامل مؤثر بر موفقیت و توسعه پایدار کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در یکی از شهرهای صنعتی تایلند»، به این نتایج دست یافتند، عواملی همچون سرمایه، سیستم حسابداری، تعاملات خارجی و شبکه اطلاعاتی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر موفقیت این کسب‌وکارها می‌باشد. از طرفی ضریب همبستگی بالایی بین سطح تولید و بازاریابی وجود داشت که نشان می‌داد یکی از عوامل تأثیرگذار دیگر بر عملکرد و موفقیت شرکت بازاریابی و مشارکت اعضای کار می‌باشد. وبیشتر آیل و بیزابو درسه^۳ (۲۰۲۰)، در مقاله تحت عنوان «چالش‌های پایداری شرکت‌های کوچک و متوسط مقیاس در منطقه شرقی گوجام، اتیوپی شمالی»، به این نتیجه دست یافتند که چالش‌های اصلی برای پایداری شرکت‌های کوچک و متوسط مقیاس در منطقه مورد مطالعه شامل فقدان زیرساخت‌ها (برق، محیط کار و آب بهداشتی)، ترس از محدودیت منابع یا امور مالی جهت گسترش شرکت، عدم دسترسی و ارتباطات بازاریابی، عدم دانش یا دسترسی ضعیف به فناوری‌ها، درخواست ناعادلانه مالیاتی و

³ Wubishet Ayele and Bizuayeha Derseh

¹ Haviernikova and Kordos

² Intanon and et al

دیگر، مفهوم کسب‌وکار پایدار، کسب‌وکار مسؤولانه اجتماعی را مد نظر داشته که متضمن ایجاد یک کسب‌وکار با روابط مثبت با جامعه‌ای است که در آن فعالیت می‌کند و رابطه کسب‌وکار با جامعه و محیط، عاملی کلیدی در توانایی آن برای عملکرد اثربخش به شمار می‌رود (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۴). در واقع پایدارسازی کسب‌وکار با ایجاد درک مشترک از منطق کسب‌وکار، امکان تجزیه و تحلیل، بهبود مدیریت کسب‌وکار، ایجاد چشم‌انداز روشن موجب می‌گردد شرکت‌ها با طرح‌ها و ایده‌های خود زمینه ورود را به بازار فراهم کنند و در نتیجه امکان حفظ و ارتقای موقعیت شرکت آن‌ها در بازارهای داخلی و جهانی ایجاد شود (Johnson et al, ۲۰۰۸: ۵۹). در یک جمع‌بندی کلی می‌توان پایدارسازی کسب‌وکار را این‌گونه تعریف نمود که ارزش اقتصادی ایجاد کند. ثروت عمومی همراه با مکانیسم مناسب برای توزیع آن را افزایش دهد، توجیه اقتصادی داشته باشد. محیط زیست را تخریب ننماید. اخلاقی هدایت شود و مطابق با قوانین و مقررات باشد (Spence, ۲۰۱۵).

۲ روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر بر حسب نوع روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از لحاظ هدف، کاربردی است. روش گردآوری اطلاعات مبتنی بر روش‌های اسنادی (کتابخانه‌ای) و مطالعات میدانی است. از آنجاکه هدف پژوهش حاضر، بررسی اثربخشی گردشگری شهری در پایداری کسب‌وکارها در شهر زابل می‌باشد، اطلاعات مورد نیاز از طریق تکمیل پرسش-نامه گردآوری شد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در بخش گردشگری در شهر زابل است که در زمان انجام پژوهش نیز فعال بودند. بر این اساس از نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد که در نهایت تعداد ۷۸ نفر انتخاب شدند. پس از گردآوری اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسش‌نامه، داده‌های پژوهش با استفاده از آزمون‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و به منظور رتبه‌بندی هر

نظام‌مند فرآیندهای تجاری درون سازمانی اصلی برای بهبود عملکرد اقتصادی بلندمدت یک کسب‌وکار و شبکه ارزش آن می‌باشد (Carter and Rogres, ۲۰۰۸). البته، بایستی توجه داشت که پایدارسازی، مفهومی متفاوت از استمرار و تداوم فعالیت کسب‌وکار است و بیشتر به توانایی واحدهای کسب‌وکار نسبت به باقی‌ماندن در محیط و اجتماع و در نهایت، ماندگاری در کل نظام اقتصادی برمی‌گردد (مشیرزاده، ۱۳۹۱). در واقع پایدارسازی کسب‌وکار منجر به انعطاف‌پذیری بیشتر کسب‌وکار می‌گردد، به نحوی که آن‌ها را قادر می‌سازد تا خود را با تغییرات ایجادشده انطباق دهند (Spence, ۲۰۱۵). بر اساس تحقیقات صورت‌گرفته، خلق ارزش‌های مطلوب اجتماعی، شامل کارایی اجتماعی، اثربخشی اجتماعی، مسؤولیت اجتماعی، عدالت بین‌نسلی و آینده‌نگری مواردی هستند که پایدارسازی کسب‌وکار هم برای کسب‌وکار و هم برای جامعه به دنبال آن می‌باشند (Gibbs, ۲۰۰۹).

بنابراین با در نظر گرفتن اهمیت مفهوم پایدارسازی در حوزه کسب‌وکار، در سالیان اخیر تعریف‌های مختلفی در خصوص پایداری کسب‌وکار ارائه شده است، در یک برداشت نسبتاً ساده، مرادزاده و احمدزاده (۱۳۸۵)، مفهوم پایداری کسب‌وکار را در بردارنده تعهدات واحدهای کسب‌وکار نسبت به انجام اصلاحات اصولی جهت ساختن دنیایی عادلانه، همراه با رفاه و آسایش برای همگان در نظر گرفته است که در آن، محیط پیرامون و نیز فرهنگ اصلی مردم حفظ شده و سهم نسل‌های آینده نیز از این منابع باقی بماند. در یک تعریف دیگر استاندارد (ISO/CD9004 (۲۰۰۷)، پایداری یک بنگاه/سازمان را وابسته به ایجاد توازن بین منافع مالی-اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی آن سازمان دانسته و این مقوله را به ذی‌نفعان مستقیم یا غیرمستقیم سازمان مرتبط می‌کند. در واقع پایدارسازی کسب‌وکار، توانایی حفظ یا توسعه عملکرد در بلندمدت و نتیجه تداوم رضایت ذی‌نفعان کسب‌وکار در طول زمان است (خیاطیان و همکاران، ۱۳۹۵، یگانه و همکاران، ۱۳۹۶). در جای

سوی اساتید و متخصصان مورد سنجش قرار گرفته شد. در نهایت با استفاده از آلفای کرونباخ، مقدار پایایی آن‌ها مشخص شد که مقدار (۰/۷۹) به دست آمد که این مقادیر گویای پایایی بالای شاخص‌ها می‌باشد.

یک از مؤلفه‌های پایداری از مدل‌های ترکیبی (F-COPRAS + ARAS)، استفاده شده است. قابل ذکر است، پایداری کسب‌وکارها به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شد که شامل مؤلفه‌های (اشتغال‌زایی، توانمندسازی، تناسب با محیط زیست) است. جدول (۱). روایی شاخص‌ها نیز از

جدول ۱. مؤلفه‌ها و گویه‌های متغیر پایداری کسب‌وکارها

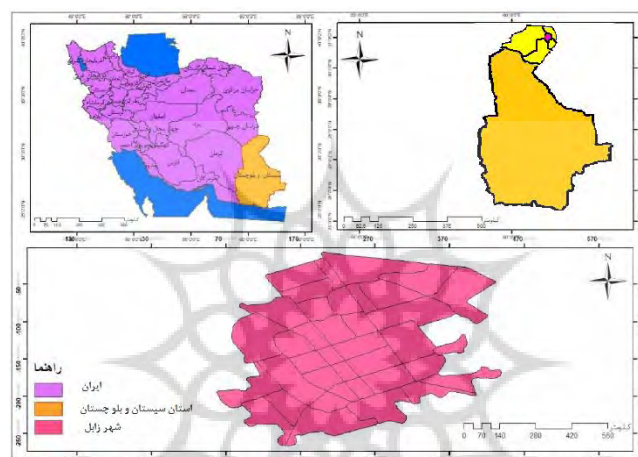
پایداری کسب‌وکارهای خرد	
شاخص	مؤلفه
ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری برای جوانان	اشتغال‌زایی
فراهم کردن بستر جهت توسعه مشاغل خانگی	
فراهم کردن بستر جهت ایجاد کسب‌وکارهای جدید	
فراهم کردن بستر جهت گسترش و توسعه کسب‌وکار قبلی	
فعال کردن پتانسیل‌های تولیدی	
کمک در ایجاد خوداشتغالی	
ایجاد اشتغال برای اعضای خانواده	
کاهش بیکاری فصلی	
افزایش سرمایه‌گذاری (خرید تجهیزات و امکانات از قبیل ماشین-آلات و ..)	
افزایش رضایت شغلی	توانمندسازی
افزایش خوداتکایی	
افزایش قدرت ریسک‌پذیری افراد	
افزایش تاب‌آوری اقتصادی	
کاهش وابستگی اقتصادی به دیگران	
افزایش قدرت برنامه‌ریزی برای واحد اقتصادی	
افزایش امنیت شغلی	
افزایش مهارت شغلی	
افزایش نوآوری و خلاقیت در کسب‌وکار	
تناسب کسب‌وکارهای گردشگری با تخصص نیروی کار	تناسب با محیط زیست
حفظ بافت‌های تاریخی و گردشگری	
جلوگیری از آلودگی منابع آبی (کیفیت آب)	
جلوگیری از کاهش کمیت آب	
جلوگیری از آلودگی منابع خاک	
حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری مختص به منطقه	
رونق اکوتوریسم	
مکان‌یابی مناسب کسب‌وکار	

جلوگیری از میزان تولید زباله‌ها و ضایعات
جلوگیری از مصرف زیاد انرژی

منبع: ساعی و ضیایی، ۱۳۹۵، صالحی و همکاران، ۱۳۹۵، قنبری و نوری، ۱۳۹۶

خدماتی شهرستان نیز شناخته می‌شود. به لحاظ موقعیت طبیعی نیز اراضی دشتی زابل مابین ارتفاعات منفرد و پراکنده تفتان در جنوب، کوه خواجه در غرب و رشته کوه‌های هندوکش افغانستان در شرق استقرار یافته است (طرح جامع شهر زابل، ۱۳۹۸).

شهر زابل در شمال استان سیستان و بلوچستان در عرض جغرافیایی ۳۱ درجه و ۳ دقیقه شمالی و طول ۶۱ درجه و ۲۹ دقیقه شرقی واقع گردیده است. این شهر در جلگه‌ای وسیع و هموار واقع شده که اطراف آن را نیز اراضی مسطحی فرا گرفته است. شهر زابل مرکز شهرستان بوده و به‌عنوان مرکز درجه یک

شکل ۱. موقعیت شهر زابل، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

۳ یافته‌ها

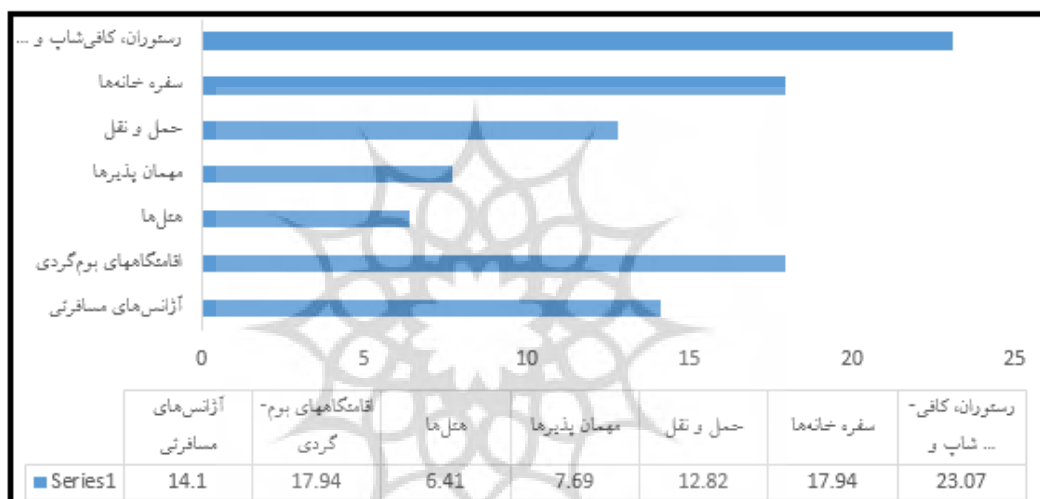
کسب‌وکارهای بزرگ مقیاس خودداری شد. بر همین اساس در جدول (۲)، فهرستی از کسب‌وکارهای ایجادشده از گردشگری با مقدار فراوانی و میانگین ارائه شده است.

در ابتدا به منظور شناسایی و تعیین فهرست نهایی کسب‌وکارهای گردشگری در شهر زابل، همه فعالیت‌های گردشگری شهر شناسایی شد. از آنجاکه فعالیت‌های گردشگری عمدتاً بر کسب‌وکارهای کوچک و یا متوسط مقیاس متمرکز است، از انتخاب

جدول ۲. مقدار فراوانی و میانگین کسب‌وکارهای مرتبط با گردشگری در شهر زابل

میانگین	فراوانی	کسب‌وکار
۱۴/۱۰	۱۱	آژانس‌های مسافرتی
۱۷/۹۴	۱۴	اقامتگاه‌های بوم‌گردی
۶/۴۱	۵	هتل‌ها
۷/۶۹	۶	مهمان‌پذیرها
۱۲/۸۲	۱۰	حمل‌ونقل
۱۷/۹۴	۱۴	سفره‌خانه‌ها
۲۳/۰۷	۱۸	رستوران، کافی‌شاپ و ...

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل ۲. مقدار فراوانی و میانگین کسب‌وکارهای مرتبط با گردشگری در شهر زابل، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

مطابق جدول (۲) و شکل (۲)، بیشترین تعداد فراوانی افراد در کسب‌وکار مربوط به رستوران، کافی-شاپ با مقدار ۲۳/۰۷ درصد و کم‌ترین نیز مربوط به هتل‌ها با مقدار ۶/۴۱ را شامل شدند. سپس به منظور اثربخشی گردشگری شهری در پایداری کسب‌وکارها در شهر زابل، از آزمون‌های تی-تک-نمونه‌ای و همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج به شرح جدول (۳)، است.

جدول ۳. وضعیت مؤلفه اشتغال‌زایی در شهر زابل و ارتباط آن با گردشگری شهری

شاخص (متغیر وابسته)	متغیر مستقل	میانگین	T	فاصل اطمینان تفاوت ۹۵٪		ضریب همبستگی	سطح معناداری
				بالا	پایین		
ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری برای جوانان		۳/۳۴	۲۴/۴۶۱	۳/۴۵	۳/۲۴	۰/۳۴۵	۰/۰۰۳

۰/۰۰۲	۰/۴۴۳	۳/۱۴	۳/۳۶	۰/۰۰۰	۲۴/۴۵۱	۳/۲۵	گردشگری	فراهم کردن بستر جهت توسعه مشاغل خانگی
۰/۰۰۲	۰/۴۵۶	۳/۲۵	۳/۴۵	۰/۰۰۰	۲۴/۴۵۸	۳/۳۱		فراهم کردن بستر جهت ایجاد کسب‌وکارهای جدید
۰/۰۰۲	۰/۴۴۱	۳/۰۲	۳/۲۵	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۵	۳/۱۳		فراهم کردن بستر جهت گسترش و توسعه کسب-وکار قبلی
۰۰۳	۰/۳۶۷	۳/۱۳	۳/۳۴	۰/۰۰۰	۲۴/۴۵۶	۳/۲۴		فعال کردن پتانسیل‌های تولیدی
۰/۰۰۲	۰/۴۴۵	۳/۰۴	۳/۲۱	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۳	۳/۱۵		کمک در ایجاد خوداشتغالی
۰/۰۰۳	۰/۳۸۹	۳/۰۴	۳/۲۶	۰/۰۰۰	۲۴/۴۵۰	۳/۱۸		ایجاد اشتغال برای اعضای خانواده
۰/۰۰۲	۰/۴۱۱	۳/۱۵	۳/۳۴	۰/۰۰۰	۲۴/۴۶۳	۳/۲۱		کاهش بیکاری فصلی
۰/۰۰۲	۰/۴۴۳	۳/۰۵	۳/۲۵	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۹	۳/۱۹		افزایش سرمایه-گذاری (خرید تجهیزات و امکانات از قبیل ماشین‌آلات و ..)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

گسترش و توسعه کسب‌وکار قبلی با مقدرا ۰/۴۴۱، فعال کردن پتانسیل‌های تولیدی با مقدار ۰/۳۶۷، کمک در ایجاد خوداشتغالی با مقدار ۰/۴۴۵، ایجاد اشتغال برای اعضای خانواده با مقدار ۰/۳۸۹، کاهش بیکاری فصلی با مقدار ۰/۴۱۱، افزایش سرمایه‌گذاری (خرید تجهیزات و امکانات از قبیل ماشین‌آلات و ..) با مقدار ۰/۴۴۳، در سطح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵، ارتباط معنادار و مثبتی مشاهده شد.

همان‌طورکه در جدول (۳) ملاحظه می‌گردد، وضعیت مؤلفه اشتغال‌زایی در شهر زابل با مقدار میانگین‌های به‌دست‌آمده بالاتر از حد متوسط عدد (۳)، مطلوب ارزیابی شد و بین این مؤلفه و گردشگری شهری در شاخص ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری برای جوانان با مقدار ۰/۳۴۵، فراهم کردن بستر جهت توسعه مشاغل خانگی با مقدار ۰/۴۴۳، فراهم کردن بستر جهت ایجاد کسب‌وکارهای جدید با مقدار ضریب ۰/۴۵۶، فراهم کردن بستر جهت

جدول ۴. وضعیت مؤلفه توانمندسازی در شهر زابل و ارتباط آن با گردشگری شهری

سطح معناداری	ضریب همبستگی	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵		سطح معناداری (۲ دامنه)	T	میانگین	متغیر مستقل	شاخص (متغیر وابسته)
		پایین	بالا					
۰/۰۰۳	۰/۳۳۲	۳/۰۷	۳/۲۵	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۶	۳/۱۵	گردشگری	افزایش رضایت شغلی
۰/۰۰۳	۰/۳۵۴	۳/۱۳	۳/۳۳	۰/۰۰۰	۲۴/۴۵۱	۳/۲۲		افزایش خوداتکایی
۰/۰۰۳	۰/۳۶۶	۳/۰۴	۳/۳۱	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۸	۳/۱۸		افزایش قدرت ریسک‌پذیری افراد
۰/۰۰۳	۰/۳۷۸	۳/۰۴	۳/۲۰	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۳	۳/۱۳		افزایش تاب-آوری اقتصادی
۰/۰۰۳	۰/۳۸۹	۳/۱۱	۳/۳۴	۰/۰۰۰	۲۴/۴۵۶	۳/۲۵		کاهش وابستگی دیگران اقتصادی به
۰/۰۰۳	۰/۳۱۱	۳/۰۰	۳/۱۹	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۰	۳/۱۰		افزایش قدرت برنامه‌ریزی برای واحد اقتصادی
۰/۰۰۳	۰/۳۱۰	۳/۰۸	۳/۳۴	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۵	۳/۱۴		افزایش امنیت شغلی
۰/۰۰۳	۰/۳۴۵	۳/۱۱	۳/۳۵	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۶	۳/۲۴		افزایش مهارت شغلی
۰/۰۰۳	۰/۳۳۷	۳/۰۱	۳/۲۴	۰/۰۰۰	۲۴/۴۵۱	۳/۱۱		افزایش نوآوری و خلاقیت در کسب‌وکار
۰/۰۰۳	۰/۳۶۷	۳/۰۶	۳/۲۶	۰/۰۰۰	۲۴/۴۴۶	۳/۱۵		تناسب کسب-وکارهای گردشگری با تخصص نیروی کار

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

نیز گویای آن است که بین این مؤلفه و گردشگری شهری ارتباط معنادار و مثبتی در سطح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ مشاهده شد.

مطابق جدول (۴)، وضعیت مؤلفه توانمندسازی در شاخص‌های مطرح‌شده با مقدار میانگین به‌دست‌آمده بالاتر از حد متوسط عدد (۳)، مطلوب ارزیابی شد و در ادامه نیز نتایج آزمون همبستگی پیرسون

جدول ۵. وضعیت مؤلفه تناسب با محیط زیست در شهر زابل و ارتباط آن با گردشگری شهری

شاخص (متغیر وابسته)	متغیر مستقل	میانگین	T	سطح معناداری (۲) (دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵		ضریب همبستگی	سطح معناداری
					بالا	پایین		
حفظ بافت‌های تاریخی و گردشگری		۳/۱۷	۲۴/۴۴۸	۰/۰۰۰	۳/۲۷	۳/۱۱	۰/۳۵۸	۰/۰۰۳
جلوگیری از آلودگی منابع آبی (کیفیت آب)		۳/۲۳	۲۴/۴۵۴	۰/۰۰۰	۳/۳۵	۳/۱۰	۰/۳۰۰	۰/۰۰۴
جلوگیری از کاهش کمیت آب		۳/۲۵	۲۴/۴۵۸	۰/۰۰۰	۳/۳۴	۳/۱۵	۰/۳۱۴	۰/۰۰۴
جلوگیری از آلودگی منابع خاک		۳/۲۱	۲۴/۴۵۳	۰/۰۰۰	۳/۲۶	۳/۱۱	۰/۳۳۴	۰/۰۰۳
حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری مختص به منطقه		۳/۲۹	۲۴/۴۵۷	۰/۰۰۰	۳/۳۷	۳/۲۱	۰/۳۵۶	۰/۰۰۳
رونق اکوتوریسم	گردشگری	۳/۱۳	۲۴/۴۴۲	۰/۰۰۰	۳/۲۵	۳/۰۳	۰/۳۴۱	۰/۰۰۳
مکان‌یابی مناسب کسب‌وکار		۳/۱۷	۲۴/۴۴۸	۰/۰۰۰	۳/۲۶	۳/۰۴	۰/۳۳۸	۰/۰۰۳
جلوگیری از میزان تولید زباله‌ها و ضایعات		۳/۲۷	۲۴/۴۴۹	۰/۰۰۰	۳/۳۴	۳/۱۶	۰/۳۴۱	۰/۰۰۳
جلوگیری از مصرف زیاد انرژی		۳/۱۹	۲۴/۴۵۳	۰/۰۰۰	۳/۲۷	۳/۰۸	۰/۳۵۶	۰/۰۰۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

با مقدار ۰/۳۴۱، جلوگیری از مصرف زیاد انرژی با مقدار ۰/۳۵۶، در سطح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵، ارتباط معنادار و مثبتی مشاهده شد.

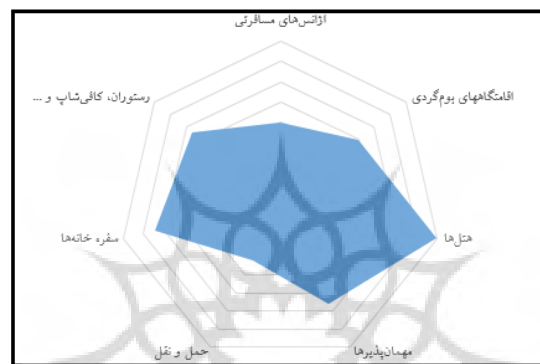
در ادامه نیز به منظور بررسی وضعیت پایداری هر یک از کسب‌وکارها، از آزمون‌های تعقیبی (Post Hoc)، و (Tukey HSD)، استفاده شد. در این زمینه هر یک از کسب‌وکارهای مطرح‌شده با توجه به سطح معناداری و میانگین‌های به‌دست‌آمده، در سه تأثیر کم (طبقه اول)، تأثیر متوسط (طبقه دوم)، و تأثیر زیاد (طبقه سوم)، دسته‌بندی شدند. نتایج به شرح جدول (۶) است.

همان‌طورکه در جدول (۵) ملاحظه می‌گردد، وضعیت مؤلفه تناسب با محیط زیست در شهر زابل با مقدار میانگین‌های به‌دست‌آمده بالاتر از حد متوسط عدد (۳)، مطلوب ارزیابی شد و بین این مؤلفه و گردشگری شهری در شاخص حفظ بافت‌های تاریخی و گردشگری با مقدار ۰/۳۵۸، جلوگیری از آلودگی منابع آبی (کیفیت آب) با مقدار ۰/۳۰۰، جلوگیری از کاهش کمیت آب با مقدار ۰/۳۱۴، جلوگیری از آلودگی منابع خاک با مقدار ۰/۳۳۴، حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری مختص به منطقه با مقدار ۰/۳۵۶، رونق اکوتوریسم با مقدار ۰/۳۴۱، مکان‌یابی مناسب کسب‌وکار با مقدار ۰/۳۳۸، جلوگیری از میزان تولید زباله‌ها و ضایعات

جدول ۶. وضعیت تحولات هر یک از کسب‌وکارهای ناشی از گردشگری شهری

ردیف	کسب‌وکار	میزان تحولات	تأثیرپذیری هر یک از کسب‌وکارها از گردشگری		
			طبقه اول	طبقه دوم	طبقه سوم
۱	آژانس‌های مسافرتی	متوسط رو به زیاد	-	-	۳/۳۵
۲	اقامتگاه‌های بوم‌گردی		-	-	۳/۴۰
۳	هتل‌ها		-	-	۳/۵۵
۴	مهمان‌پذیرها		-	-	۳/۴۳
۵	حمل‌ونقل		-	-	۳/۳۱
۶	سفره‌خانه‌ها		-	-	۳/۴۷
۷	رستوران، کافی‌شاپ و ...		-	-	۳/۴۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل ۳. وضعیت تحولات هر یک از کسب‌وکارهای ناشی از گردشگری شهری، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

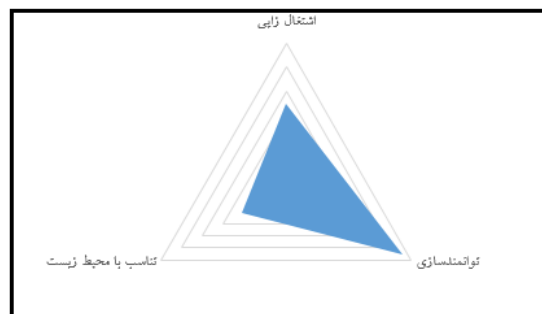
مطابق جدول (۶)، و شکل (۳)، تحولات در کسب‌وکارهای ناشی از گردشگری شهری به ترتیب: هتل با مقدار ۳/۵۵ در سطح متوسط، سفره‌خانه‌ها با مقدار ۳/۴۷، رستوران و کافی‌شاپ و .. و مهمان‌پذیرها با مقدار ۳/۴۳، اقامتگاه‌های بوم‌گردی با مقدار ۳/۴۰، آژانس‌های مسافرتی با مقدار ۳/۳۵، حمل‌ونقل با مقدار ۳/۳۱، بیشترین و کم‌ترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند. در ادامه نیز به منظور تأثیرپذیری هر یک از مؤلفه‌های مطرح‌شده از مدل‌های ترکیبی (F-ARAS + F-COPRAS) استفاده شده است که نتایج به شرح جدول (۷) است.

جدول ۷. تأثیرپذیری هر یک از مؤلفه‌های پایداری کسب‌وکارها از گردشگری

مؤلفه	مدل‌های ترکیبی FARAS + F-COPRAS	نتایج	امتیاز	میزان اهمیت
اشتغال‌زایی	امتیاز کسب‌شده (QL)	۱۴/۳۲۱	۷۱/۵۵	۲
	بیشینه امتیاز (QMAX)	۱۵/۴۵۶		
	کمینه امتیاز (QMIN)	۱۳/۱۱۳		
	فاصله بین QMAX و QMIN	۲/۳۴۳		
توانمندسازی	امتیاز کسب‌شده (QL)	۱۴/۴۳۲	۷۱/۷۶	۱
	بیشینه امتیاز (QMAX)	۱۵/۵۹۸		
	کمینه امتیاز (QMIN)	۱۳/۲۱۳		
	فاصله بین QMAX و QMIN	۲/۳۸۵		

۳	۷۱/۴۱	۱۴/۵۶۴	امتیاز کسب‌شده (QL)	تناسب با محیط زیست
		۱۵/۶۷۸	بیشینه امتیاز (QMAX)	
		۱۳/۲۳۱	کمینه امتیاز (QMIN)	
		۲/۴۴۰	فاصله بین QMAX و QMIN	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل ۴. تأثیرپذیری هر یک از مؤلفه‌های پایداری کسب‌وکارها از گردشگری، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

گردشگران، تقاضای نهایی برای محصولات گردشگری این منطقه افزایش یافته و بخش‌های گردشگری برای پاسخ به این تقاضا برای نیروی کار نیز افزایش یافته است و در کاهش بیکاری برای جوانان، کاهش بیکاری فصلی ناشی از خشک‌سالی تأثیرگذار است. از سوی دیگر، درآمد حاصل از گردشگری در فعال-کردن پتانسیل‌های تولیدی این منطقه تأثیر مثبتی داشته و بستری را برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید و حتی در راستای گسترش و توسعه کسب‌وکارهای قبلی نیز فراهم نموده. از سوی دیگر، در خواتکایی ساکنین محلی، امنیت شغلی، مهارت شغلی، نوآوری و خلاقیت در کسب‌وکار و در نهایت در افزایش تاب-آوری اقتصادی (با ایجاد شغل‌های جدید، نوآوری در محصولات و خدمات گردشگری در محیط شهری زابل و تبدیل کمبودها به فرصت‌هایی برای اشتغال یا ایجاد بازار کار جدید) نیز تأثیر داشته است.

همچنین بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، در حوزه گردشگری بایستی در نظر داشت چنانچه مقصدی دارای قابلیت‌های زیست‌محیطی باشد، فقدان ارتباط بین گردشگری و تناسب با محیط زیست در شاخص‌هایی از جمله: حفظ بافت‌های تاریخی و گردشگری، جلوگیری از آلودگی منابع آب، جلوگیری از کاهش کمیت آب، جلوگیری از آلودگی

مطابق جدول (۷)، و شکل (۴)، به ترتیب: مؤلفه‌های توانمندسازی با مقدار ۷۱/۷۶، اشتغال‌زایی با مقدار ۷۱/۵۵، تناسب با محیط زیست با مقدار ۷۱/۴۱، بیشترین و کم‌ترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری شهری به خود اختصاص داده‌اند.

۴ بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی گردشگری بر پایداری کسب‌وکارها در شهر زابل انجام شده است. نتایج نشان داد، انواع مختلف کسب‌وکار در شهر زابل از جمله: آژانس‌های مسافرتی، اقامتگاه-های بوم‌گردی، هتل‌ها، مهمان‌پذیرها، حمل‌ونقل، سفره‌خانه‌ها، رستوران و کافی‌شاپ ناشی از گردشگری به وجود آمده است که رستوران‌ها و کافی‌شاپ با درصد (۲۳/۰۷) بیشترین میزان را نسبت به سایر کسب‌وکارها به خود اختصاص داده‌اند. همچنین نتایج در راستای وضعیت پایداری کسب‌وکارها و میزان اثربخشی گردشگری شهری در مؤلفه‌های کسب‌وکارها نشان داد، گردشگری شهری زابل به‌عنوان یک منبع درآمد و عامل مهمی در ارزیابی و تقویت پول مطرح شده است. توسعه گردشگری در این شهر توانسته منجر به رشد اقتصادی و اشتغال‌زایی شده است. با ورود

می‌گردد؛ در مطالعات آتی به سایر مؤلفه‌ها از جمله مدیریت، مسؤولیت اجتماعی و ... توجه گردد.

حامی مالی

بنا به اظهار نویسنده مسؤول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسنده اول: ۱۰۰٪.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان، از همه افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکتشان در این مقاله تشکر و قدردانی می‌نمایند.

خاک، حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری مختص به شهر زابل، رونق اکوتوریسم، جلوگیری از میزان تولید زباله‌ها و ضایعات و جلوگیری از مصرف زیاد انرژی می‌تواند مانعی برای توسعه موفق گردشگری و ناپایداری در کسب‌وکارها باشد. در نهایت در راستای نتایج به‌دست‌آمده راهکارهای ذیل پیشنهاد شد:

- تلاش به منظور فرهنگ‌سازی و مردمی‌کردن حفاظت از محیط زیست با مشارکت و همکاری رسانه‌ها و تدوین برنامه جامع گردشگری و ایجاد و بهبود زیرساخت‌ها برای حفاظت از محیط.
- ظرفیت‌شناختی ساکنین محلی زابل برای شناخت بهتر توانایی‌های خود در راستای افزایش تاب‌آوری اقتصادی در برابر بحران‌هایی از جمله خشک‌سالی و تنش بی‌آبی.
- در مطالعه حاضر تنها به ۳ مؤلفه پایداری‌سازی کسب‌وکارها پرداخته شده و در این راستا توصیه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

عوامل مؤثر بر موفقیت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط با استفاده از رویکرد تفسیری ساختاری. فصلنامه مدیریت کسب‌وکار، شماره ۴۸.

<https://sanad.iau.ir/journal/bmj/Article/۶۷۸۴۵۸?jid=۶۷۸۴۵۸>

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا. ایمانی خوشخو، محمدحسین. پورطاهری، مهدی. پورجم علیجه، افسانه. ۱۳۹۴. تحلیل بعد اجتماعی مدیریت کارآفرینی پایدار در صنعت هتل-داری (مورد مطالعه: هتل‌های ۴ و ۵ ستاره شهر تهران). نشریه مطالعات اجتماعی گردشگری. دوره ۳. شماره ۶: ۱۶۳-۱۳۹.

<https://www.sid.ir/paper/۲۵۹۳۶۳/fa>

طیّبی، علی. پرهیزگار، محمد مهدی. امینی، محمدتقی. شیرمحمدی، یزدان. ۱۴۰۰. طراحی و تبیین الگوی کسب‌وکارهای گردشگری با رویکرد توسعه پایدار. فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری. دوره ۱۰. شماره ۳۶: ۲۴۴-۲۱۹.

<https://tourismpd.journals.umz.ac.ir/article/۳۱۳۳۹۱۶۷۴e۰b۲c۴۷b۸f۱۲d۳۶۵۶fcc۴d۰۸c۰۹.pdf>

کریمیان بستانی، مریم. میر، مهیار. شهرکی، داود. ۱۳۹۹. تحلیل عوامل مؤثر در پایداری کسب‌وکارهای خرد سکونتگاه‌های غیررسمی (مورد مطالعه: محله شیرآباد زاهدان). مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی. دوره ۶. شماره ۴: ۱۲-۱.

<http://uctjournals.com/farsi/archive/psychology/۱۳۹۹/winter/۱.pdf>

لوفان، علی. ۱۴۰۰. اثربخشی توسعه پایدار صنعت گردشگری بر رویکرد توسعه کارآفرینی پایدار. اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و صنعت.

<https://civilica.com/doc/۱۲۷۷۷۸۸>

آردیان، آرام. اسعدی، میرمحمد. احمدخانی، مسعود. ۱۴۰۰. تحلیل تعاملات شبکه‌ای کسب‌وکارهای حوزه گردشگری با تمرکز بر رویکرد تحلیل شبکه‌های اجتماعی مورد مطالعه: شهر یزد. فصلنامه علمی و پژوهشی گردشگری و توسعه. سال ۱۰. شماره اول.

<https://ensani.ir/file/download/article/۱۶۳۹۵۴۶۹۵۱-۱۰۴۹۸-۱۴۰۰-۲۲۸.pdf>

اکبری آرباطان، گلثوم. عباسی، رسول. طالاری، محمد. ۱۴۰۱. شناسایی پیشایندهای تاب‌آوری رو به جلوی کسب‌وکارهای گردشگری در شرایط تحریم اقتصادی. فصلنامه علمی و پژوهشی گردشگری و توسعه. سال ۱۱. شماره اول.

<https://www.sid.ir/paper/۱۰۴۵۴۱۸/fa>

پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. ۱۳۹۰. گردشگری (ماهیت و مفاهیم). تهران: انتشارات سمت.

حیدری، عمران. ثمری، داود. موسی‌خانی، مترضی. بیشمی، بهار. ۱۳۹۹. چالش‌های بین‌المللی کسب‌وکارهای گردشگری کشاورزی در ایران. فصلنامه علمی و پژوهشی گردشگری و توسعه. سال ۱۰. شماره ۲.

<file:///C:/Users/andisheh/Downloads/۴۰۱۴۲۱۳۹۹۰۲۰۸.pdf>

حیدری چپانه، رحیم. ۱۳۹۳. مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری. تهران: انتشارات سمت. خیاطیان، محمد صادق. الیاسی، مهدی. و طباطبائیان، سید حبیب‌اله. ۱۳۹۵. الگوی پایداری شرکت‌های دانش بنیان در ایران. فصلنامه سیاست علم و فناوری، دوره ۹. شماره ۲۲: ۶۲-۴۹.

<https://jstp.nrisp.ac.ir/article/۱۲۹۵۳.html>

حسین‌پور، مهدی. جمشیدی، محمد جواد. کریمی، حسین. بخشم، میلاد. ۱۳۹۹. طراحی الگوی

یگانه، لیلا، رسول، یگانه، نوری، روح‌اله. جعفری نیا، سعید. ۱۳۹۶. تحلیل وضعیت پایداری دانشی بنگاه‌های اقتصادی. فصل‌نامه مطالعات مدیریت راهبردی، دوره ۷، شماره ۲۶: ۱۸۹-۱۶۹.

۲۰.۱۰۰۱.۱.۲۲۲۸۶۸۵۳.۱۳۹۵.۷.۲۶.۷.۸

مسعودی‌پور، سعید. ۱۳۹۵. مفهوم‌شناسی و شاخص‌های کسب‌وکار حلال از دیدگاه اسلام. فصل‌نامه علمی، ترویجی اخلاق. سال ۶. شماره ۲۴: ۷۰-۴۹.

<https://www.sid.ir/paper/۵۱۵۷۶۸/fa>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

- Alsayegh, M. F., Abdul Rahman, R., & Homayoun, S. (۲۰۲۰). Corporate economic, environmental, and social sustainability performance transformation through ESG disclosure. *Sustainability*, ۱۲(۹), ۳۹۱۰.
<https://doi.org/10.3390/su12093910>
- Álvarez-García, J., & Del Río Rama, M. D. L. C. (۲۰۱۶). Sustainability and EMAS: Impact of Motivations and Barriers on the Perceived Benefits from the Adoption of Standards. *Sustainability*, ۸(۱۰), ۱۰۵۷.
<https://www.mdpi.com/2071-1050/8/10/1057>
- Berg, A., Schlag, N., & Stuchtey, M. (۲۰۱۵). Getting the most out of your sustainability program. *McKinsey Insights*, ۱-۶.
- Bramwell, B., & Lane, B. (۲۰۰۰). *Tourism Collaboration and Partnerships: Politics, Practices and Sustainability* (vol ۲). Clevedon UK: Channel View Publications. <https://www.amazon.com/Tourism-Collaboration-Partnerships-Politics-Sustainability/dp/1873150792>
- Carter, C.R. and Rogers, D.S. ۲۰۰۸. A framework of sustainable supply chain management: moving toward new theory. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, ۳۸ (۵): ۳۶۰-۳۸۷.
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/09600300810882816/full/html>
- Gibbs, D. (۲۰۰۹). Sustainability entrepreneurs, Ecopreneurs and the development of a sustainable economy. *Greener Management International*, (۵۵): ۶۳-۷۸.
https://scholar.archive.org/work/jv4fdosjfibc6zmscs1f4xufgoe/access/way-back/http://sti.uem.mz/documentos/d_sustentavel/sustainability-entrepreneurs.pdf
- Haviernikova, K and Kordos, M. (۲۰۱۹). Selected risks perceived by SMEs related to sustainable entrepreneurship in case of engagement into cluster cooperation. *Entrepreneurship and sustainability*, ۶(۴) ۱۶۸۰-۱۶۹۳.
https://www.researchgate.net/publication/333886114_Selected_risks_perceived_by_SMEs_related_to_sustainable_entrepreneurship_in_case_of_engagement_into_cluster_cooperation
- Intanon, R., Sumkaew, N., & Wattana, C. (۲۰۱۹). Factors Influencing the Success of Small and Medium Scale Manufacturing Enterprises. *Open Journal of Social Sciences*, ۷(۰۳), ۳۳۵. DOI: 10.4236/jss.2019.73028
- Johnson, M. W., Christensen, C. M., & Kagerman, H. (۲۰۰۸). Reinventing your Business Model. *Harvard Business Review*, ۸۶(۱۲): pp. ۵۷-۶۸.
<https://hbr.org/2008/12/reinventing-your-business-model>
- Kawaf F, Tagg S. (۲۰۱۷). The construction of online shopping experience: a repository grid approach.

- <https://www.researchgate.net/publication/314087959> The construction of online shopping experience A repertory grid approach
- Parrish, B.D. (۲۰۱۰). Sustainability-driven entrepreneurship: Principles of organization design. *Journal of Business Venturing*, ۲۵: ۵۱۰-۵۲.
- <https://econpa-pers.repec.org/RePEc:eee:jbvent:v:۲۵:y:۲۰۱۰:i:۵:p:۵۱۰-۵۲۳>
- Pînzaru, F., Vătămănescu, E.M., Mitan, A., Săvulescu, R., Vițelar, A., Noaghea, C. and Bălan, M. (۲۰۱۶). Millennials at work: Investigating the specificity of generation Y versus other generations. *Management dynamics in the knowledge economy*, ۴(۲), ۱۷۳-۱۹۲.
- <https://www.managementdynamics.ro/index.php/journal/article/view/176>
- Rauter, R., Globocnik, D., Perl-Vorbach, E., & Baumgartner, R. J. (۲۰۱۹). Open innovation and its effects on economic and sustainability innovation performance. *Journal of Innovation & Knowledge*, ۴(۴), ۲۲۶-۲۳۳
- <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2444569X18300325>
- Spence, L.J. ۲۰۱۵. Primer business sustainability for small and medium enterprises (SMEs). *Network for Business Sustainability*. Available at: <http://nbs.net/is-the-customerreally-king-a-closer-look-at-key-stakeholders-for-smes/>
- Vatamanescu, E.M., Pînzaru, F., Andrei, A.G. and Zbucnea, A. (۲۰۱۶). Investigating SMEs sustainability with partial least squares structural equation modelling. *Transformations in Business & Economics*, ۱۵(۳), ۲۵۹-۲۷۳.
- <https://www.mdpi.com/2071-1050/9/9/1580>
- WTO (۲۰۰۵). A Roadmap for Celebrating Together. *World Tourism Organization*, Madrid, Spain, p. ۲۰.
- <https://www.unwto.org/roadmap-for-recovery-tourism-travel>
- Wubishet Ayele, A and Bizuayeha Derseh, A. (۲۰۲۰). Challenges that hinder the sustainability of small and medium scale enterprises in east Gojjam zone, Northern Ethopia. *International journal of development research*, ۱۰(۷) ۳۷۹۲۶-۳۷۹۳۴.
- <https://www.journalijdr.com/challenges-hinder-sustainability-small-and-medium-scale-enterprises-east-gojjam-zone-northern>
- Wood, EH and Jepson, A and Stadler, R (۲۰۱۸) Understanding the wellbeing potential of participatory arts events for the over ۷۰s: A conceptual framework and research agenda. *Event Management*, ۲۲ (۶). pp. ۱۰۸۳-۱۱۰۱. ISSN ۱۵۲۵-۹۹۵
- DOI:<https://doi.org/10.37۲۷/۱۵۲۵۹۹۵18X15346132863283>